

ТРУДОВА ПІДГОТОВКА МОЛОДІ: ПРОРАХУНКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У статті представлено аналіз причин падіння престижу трудової підготовки підростаючого покоління наприкінці ХХ століття, окреслено ряд проблем та шляхи їх подолання в умовах сьогодення.

The article gives the analysis of reasons of prestige sinking of working education of younger generation in the end of the 20th century, a number of problems and ways of their decision in modern conditions is described.

Кардинальні політичні та економічні зміни, що відбулися в нашій країні в останнє десятиріччя ХХ століття, не могли не вплинути на систему освіти України. Як наслідок, остання почала “підлаштовуватися” під потреби ринкових відносин, що охопили всі сфери життєдіяльності людини. Таке явище, з одного боку, стало досить закономірним і корисним, а з іншого, привело до змін у ціннісних орієнтаціях підростаючого покоління, зокрема до знецінювання трудової підготовки.

У значній частини сучасної молоді, на жаль, переважають споживацькі інтереси, майже відсутнє бажання працювати як у домашньому господарстві, так і на виробництві. Лише окремі представники підростаючого покоління мріють про опанування робітничими професіями, а більшість – про такі, які, на їхню думку, не вимагають значних зусиль для того, щоб отримати чималі прибутки.

На ці та інші проблеми, пов’язані з падінням наприкінці ХХ століття престижу трудової підготовки, вказували у своїх роботах видатні українські педагоги сучасності (В.Кремін, В.Сидоренко, О.Сухомлинська, Г.Терещук, Д.Тхоржевський та ін.), однак питання не тільки залишається невирішеним, а й потребує негайного розв’язання.

Мета даної статті – проаналізувати причини падіння престижу трудової підготовки підростаючого покоління наприкінці ХХ століття та окреслити шляхи подолання цього негативного явища.

Насамперед зауважимо, що раніше підростаюче покоління наслідувало старших у всьому. Навіть сюжети ігор діти вигадували за зразком реальних побутових ситуацій, копіюючи та відтворюючи при цьому дії дорослих людей. Сьогодні ситуація дещо змінилася.

На це звертає нашу увагу у своїх роботах В.Кравець. Зокрема, він пише: “Для сьогодення характерною є цікава метаморфоза – стара добра гра в “дочки-матері” трансформувалась у гру з лялькою Барбі. Маленька дівчинка вже не “баюкає” ляльку-пупса і не видумує з нею свої наївні історії. Барбі – це втілення цілого способу життя, за яким треба жити красиво й без проблем, орієнтуватися на те, що престижно і модно, та взяти від життя все можливе. Барбі не переживає, не конфліктує, не долає труднощі й не мріє про щось недосяжне. Граючи з Барбі, діти приходять “на все готове” [2: 178]. Можна було б продовжити думку В.Кравця у такий спосіб: під час гри з лялькою Барбі у дитини виникає бажання жити красиво, бути матеріально забезпеченою, але не докладати для цього жодних зусиль.

Формуванню саме такої життєвої позиції певною мірою сприяє і значна кількість телепередач. Більш того “згубний вплив телебачення на молодь став очевидним, адже воно значною мірою формує погляди глядачів на численні життєві проблеми, і навіть формує нездорові стереотипи” [5: 74].

На жаль, частина телеканалів України, які знаходяться у приватній власності, дбають, передусім, про інтереси та прибутки їхніх власників. Як наслідок, на телеекранах з’являються передачі, які є найбільш рейтинговими, але вони далеко не завжди спрямовані на формування у підростаючого покоління позитивних якостей, зокрема: поваги до людей

праці, готовності працювати на благо суспільства, любові до праці тощо. Натомість окремі телепередачі і значна кількість кінофільмів формують у молоді зневагу до праці, бажання використовувати працю найманих робітників в якомога більшій кількості випадків, прагнення отримати матеріальні блага за рахунок праці оточуючих людей або іншим, часто нечесним шляхом.

Негативний вплив на молодь, на нашу думку, має і позиція деяких батьків, які більшу частину домашньої роботи виконують самотужки, “оберігаючи” своїх дітей, вважають, що в період навчання у школі головна мета дитини – своєчасне та якісне виконання навчальних завдань з “основних” дисциплін. А трудове навчання до таких дисциплін не відносять ні батьки учнів, ні вчителі, ні шкільна адміністрація. Вони вважають його другорядним предметом.

Напевно така позиція педагогів та батьків склалася внаслідок процесів, які відбувалися, наприклад, у 30-ті роки ХХ століття і були пов’язані з підвищенням уваги до вивчення учнями основ наук, до підвищення рівня їх успішності, а отже, зі зміщенням акцентів від трудового навчання, від “реальних знань” у бік так званих “формальних знань”. Ці процеси зумовили відміну в 1937 році викладання в школах України ручної праці та звільнення з роботи вчителів труда [4].

Їм було запропоновано працювати інструкторами труда в інших установах системи Нарком освіти (дитячі будинки та школи з особливим режимом), класоводами молодших класів або пройти підвищення кваліфікації (у випадку, якщо працювати на цих посадах їм не дозволяла кваліфікація) [3: 7].

Ліквідовано також пришкільні земельні ділянки (циркуляр підписано 26.05.1937 р. народним комісаром освіти УРСР В.П. Затонським). Це відбулося після відповідної постанови РНК УРСР від 14.05. 1937 р. № 553. Було вирішено, що “в ряді шкіл ведення сільського господарства у великих розмірах на пришкільних земельних ділянках відвертає увагу директорів і завідувачів шкіл від їх прямого завдання – керівництва навчально-виховною роботою”. З огляду на це запропоновано: ліквідувати при всіх початкових, неповних середніх і середніх школах господарства; земельну площу пришкільних господарств, за винятком тої, що потрібна під індивідуальні городи учителів, передати іншим землекористувачам [1: 6].

Історія становлення освіти в Україні підтверджує, що час від часу керівні органи приймали аналогічні рішення, але згодом змінювали їх у той чи інший бік. Наприклад: у 80-ті роки ХХ століття у школах було запроваджено суспільно корисну виробничу працю, яка згодом зникла з навчальних планів; наприкінці 90-х років вирішено відновити навчально-дослідні земельні ділянки у середніх та позашкільних закладах освіти, але такі ділянки раніше вже існували в школах і плідно використовувалися, але були занедбані або “перепрофільовані” в попередні роки.

Так, у наказі № 248 “Про відновлення та розвиток навчально-дослідних земельних ділянок у середніх та позашкільних закладах освіти” від 4.07.1997 року зазначається, що значна частина закладів освіти, що мають навчально-дослідні земельні ділянки не повною мірою їх використовують. Окремі земельні ділянки перетворились в господарські угіддя, деякі знаходяться у занедбаному стані, половина ділянок не відповідають Положенню про навчально-дослідні земельні ділянки [6].

Ці та інші події привели наприкінці ХХ століття до поступового падіння престижу трудового навчання і виховання. До того ж у загальноосвітніх школах значно зменшилися темпи поповнення матеріально-технічної бази, а наявна в більшості випадків була застарілою або не працювала, зійшли нанівець зв’язки з підприємствами, суспільно корисна праця школярів подекуди перетворилася в нудний обов’язок, а гурткова робота почала менше приваблювати учнів. У цей період “найбільшою популярністю серед школярів, як правило, користувалися філологічний, іноземна мова, економічний та юридичний профілі, а техніко-виробничий профіль поступово втрачав свої позиції (у 1994-1995 навчальному році його викладали в 2094 закладах, а в 1999-2000 – лише в 1414)” [6: 68].

Як уже зазначалося, на падіння престижу трудової підготовки вказують багато вчених. Зокрема вони констатують, що “на сьогодні існує низький рівень суспільної оцінки предмета “Трудове навчання”, та визнають, що “така тенденція оцінки формувалася десятиліттями”. Разом із тим науковці окреслюють шляхи подолання цього негативного явища. В першу чергу вони пропонують “розв’язати проблему, що стосується вчительського персоналу з даної дисципліни” [7: 294].

Виникнення даної проблеми вчені пояснюють формуванням учительських кадрів для трудової підготовки за залишковим принципом. Тобто в разі потреби на посаду вчителя трудового навчання може бути прийнятий не фахівець, а будь-який учитель-предметник, якого приваблює ця робота або якому потрібне додаткове навантаження. Саме тому панує думка, що на цій посаді може працювати будь-хто [8].

Далі необхідно подбати про належне місце трудового навчання і виховання у навчально-виховному процесі сучасного загальноосвітнього закладу, про зміну громадської думки щодо престижу трудової підготовки та робочих професій, про матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення трудової підготовки підростаючого покоління, про залучення до організації останньої широкого кола фахівців (науковців, педагогів-практиків, представників виробничої сфери і громадськості тощо).

Варто також згадати історію становлення трудової підготовки в загальноосвітніх закладах України та ближнього зарубіжжя, віднайти в ній цікавий досвід, корисні ідеї, неординарні підходи, а також форми і методи трудової підготовки молоді, які можуть бути відновлені та використані в умовах сьогодення.

Однак треба пам’ятати і про “уроки минулого”. З цього приводу Сорока Т. та Терещук Г. справедливо зазначають наступне: “При розв’язанні сучасних теоретичних і практичних проблем трудової підготовки слід враховувати історичний досвід, “уроки історії”, системно підходити до аналізу явищ, враховуючи взаємодію багатьох факторів – політичних, соціально-економічних, науково-технічних тощо, усвідомлюючи, що рух ніколи не був тільки висхідним і прямолінійним” [7: 295].

На закінчення зазначимо, що від трудової підготовки молоді залежить майбутнє будь-якої держави, адже це не лише невід’ємна складова процесу формування особистості, а й основа добробуту та заможного життя нації. Саме тому проблема потребує детального вивчення і має стати предметом подальшого наукового пошуку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. До всіх обласних, окружних, міських і районних відділів Наросвіти. До всіх директорів і завідувачів шкіл УРСР. Про ліквідацію пришкольніх земельних ділянок // Збірник наказів та розпоряджень народного Комісаріату освіти Української РСР. – 1937. – № 11. – С. 6.
2. Кравець В.П. Гендерна педагогіка: Навчальний посібник. – Тернопіль: Джура, 2003. – 416 с.
3. Про розрахунки з викладачами труда. До всіх обласних, міських і районних відділів Наросвіти // Збірник наказів та розпоряджень народного Комісаріату освіти Української РСР. – 1937. – № 5. – С. 7-8.
4. Слюсаренко Н. Місце та зміст трудової підготовки молоді в загальноосвітніх школах України 1917-1937 рр. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – № 1. – С. 29-32.
5. Слюсаренко Н., Мороз Н. Телебачення як засіб формування моральної особистості // Молодь і ринок. – 2005. – № 3 (13). – С. 74-78.
6. Слюсаренко Н.В. Організація трудової підготовки школярів у загальноосвітніх школах України в 90-ті роки ХХ століття // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 43. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. – С. 64-69.
7. Сорока Т., Терещук Г. Підготовка вчителя трудового навчання в контексті вимог на рубежі ХХ –ХХІ століть: постановка проблеми // Інноваційні технології в професійній підготовці вчителя трудового навчання: проблеми теорії і практики: Зб. наук. праць. Вип. 1. / Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. – Полтава: ПДПУ, 2006. – С. 293 – 297.
8. Юрженко В. Причини стагнації вчительської професії (На прикладі трудового навчання) // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – № 4. – С. 8 – 10.